

وشه دانان یان نیشته جی بوونی
وشه کانی کوردی ، فارسی و عه ره بی
له شیعری ئه ده بدا
له دایکبوون 1859 زایینی
نه بوون 1912 زایینی

نووسه ر : ئیره ج عیبادی

له کتییوی بایخ داری میژوی ئه ده بی کوردی ، نووسراوی به ناو بانگی
ئه لا ئه دینی سه جادی، ئه و کاته وا بیرو بوچوونه کانی ئه و پیاوه مه زنه
له سه ر میسباحوالدیوانی ئه ده ب دیته ئاراهه ، وا ده نووسی:
" بولبولی سه ر چه لی غه زه ل خوانی،

هاوده می دولبه ری موکریانی، دلته ر و رو خوش و قسه زان، گه و هه ری شه و
چرای ئه دیبانه ، کلپه و گره ی ده رونی له شوژیکی ئاگرین ، سه رخوشی
مه یخانه ی ئاهه نگی زه ر پووشان ، ده نگ خوشی می خانه ی یه ک ره نگی
مه ی فرووشان و نه یدیوه فیکری که س، ئه و شیوه ی غه رامه که ئه و ئه
یخاته کار و هتد....."

کورتی روانینیک بو به ره می سه ر جه می شیعره کانی " عه بدوله به گ
به ناز ناوی ، میسباحو دیوانی ئه ده ب " ئه م راستییه ده رده خا که ئه و
بلیمه ته چه نده ره وان و ئاو دار شیعره کانی هونیوته وه و چه نده شاعیرانه
ده قی وشه کان ده رازینیته وه !

شيعره كانى ئە دە ب چ له بواری مانا و جوان ناسییه وه و چ له نیوان کولتووری (کوردی ، فارسی و عه ره بیه وه) دیالۆگ و ده سه لاتی خوئی به باشی به خوینه ران و بیسه رانی ئە و هو نه ره جوانه سپاندووه .

ئە دە ب هه موو چه شنه شیوازی شיעری داوته ئە زموون ، به لام غه زه ل و چوارینه و پنج خشتیه كانى له وان تر زور تر له به ر چاوه .

له بواری مانا ، شיעری ئە ده ب ، شיעری غه زه ل و عه شق و دلداریه ، جیگا له جیگای شيعره كان و بیته كانى دیمه نی ماشقه كه ی " نۆ سره ت خانم "

به دی ده کرئ . ماشقه یه ک خو شه ویست كه تا دوایین کاته كانى ژیانى ئە ده ب، عه شقی ئە و یاره جوانه له دلئ ده ر نه چوو ه و وه کوو گو له سوور

یكى بۆن خو ش ، هه ستیكى ئینسانی و چالاکى و برواییكى پر له میهره بانى بو خوینه رانی به جئ دیلئ !

له بواری سه نایعی ئە ده بیش دا ، ئە ده ب كه م و کۆری نانویئ!

واته (ئارایه كانى ئە ده بی) یان فه نی دامه زراندن و دانانی وشه و ته رکیباتی نو ئ له شיעری کوردی دا كه به توانایی دیته مه یدانی جوان ناسییه وه .

ئە دە ب له ئە زموونی به نرخى لی ره واری شיעری به ده سه لاتی فارسی كه لکی زۆری وه ر گرتوو ه . ئە و تو ئیژینه وه بوته هو ی ره سه نایه تی له شיעری به قۆوه تی ئە و شاعیره گه وره دا .

به زۆلف و ئە برو و موژگان ، به خه تو په ر چه م و بالآ كه مه ند وبه تیغ و تیر و جه وشه ن و خه فتان والایی

که تشبیه و لف و نه شربه به باشی له م شیعره نه خشاوه .
به نام به کار هیئانی وشه فارسییه کان وه کوو : ئه برو (برو) موژگان
(موژوک) زولف فارسی و کوردیه و خه ت که وشه بیکی عه ره بییه له گه ل
په رچه م فارسی ، واته مووی سه ر و بالئا که کوردیه ، جوان یه کیان گرتووه و
پیک هاتووه . تشبیه یان هاو تایی کردنی وشه چین راه کان زور ماموستایانه
دیته به رچاو .

ژیان نامه ی عه شقی ئه ده ب له دیوانه که یا به م جوړه ده س پی ده کا :

دوئ شه و شه وی شه نبه که له شه مع و مه و ئه خته ر
ئاراسته بوو سه تح و سه را په ر ده ی ئه خزه ر

بروانن بو کایه ی شاعیرانه له گه ل پیتی (ش) دا! و هه ر وا
به کار بردنی وشه کانی فارسی شه مع به جیگای (شه م) - ئه خته ر (ئه
ستیره) - ئاراسته (رازندنه وه) سه تح (جیگا) مه (مانگ) و هتد
که شاعیر چیروکی عاشقانه خو ی له گه ل نوسره ت خانم دا ئه هونیتته وه
و وا له سه ر ماشقه که یا ده دوئ که ره نکه وینه ی جوانی ئه و ژنه دیتته
نیو شیعره کانی ئه ده ب . به م جوړه ده توانین ئامازه به بیټیکی
له به ر چاو که یین :

دولبه را ئه مرو که نیگاهت کاری سه د خنجه ر ئه کا
یه ک به یه ک نیشی مژه ت زه خمی دو سه د نیشتر ئه کا

که تشبیه ، نیگا به خه نجه ر و نیشی مؤژوک به نیشتر هه ر چه ند
دوو پات کرده نه وه ی فیکری شاعیرانی پیښوه به لام له دارشتنا
تازه ده نوینئ!

ئه ده ب له حافیزو سه عدیش که لکی زوری وه ر گرتوووه که خوئی
ده لی :

ئه ی ئه ده ب هه ر چه نده شیعرت کوردیه ئه ما به من
شیعری توۆ سه بکی که لامي شیخی شیرازی هه یه

هه ر بوۆ چه شنه که باسم کرد ئه ده ب دیتوانی وه شه کانی کوردی
جئ نشینی وشه کانی فارسی و عه ره بی بکا ! به لام ئه و ئه م زه حمه ته نا
داته خوئی، ئه و ئیحساسه که دیته زینی دینووسی، ئیسته ئایا ده سه لاتئ
فیر بوونی زمانی کوردی له نیو جه ماوه ر دا که م بووه و له به ر چاو ئه ده
ب زمان کوردی ناس زور نه بووه یان چاپه مه نیه کان و به ر پرسیانی
حکومه ت زور تر به م شیوازه حه ز و میلیان نیشان کردوه و یان ئه ده ب ده
ست ئه نقه ست توانایی خوئی له سی زمانی کوردی ، فارسی و عه ره بیدا به
شاعیران ، هونه ر نه دان و قه له م به ده ستانی سه ر ده می خوئی پیشان
داوه!

که ئه م ده قه ده بیته هوئی به رر سیکی تر!

زولفه که ت جارئ به تاب و گاهییک نافه ی موشک تاب
ئه لحه ق ئه م ئه یاره ئه و کاره ی جادووگه ر ئه کا

که وشه ی موشک تابی فارسی واته به تیکلاوی مسک و ئه لحه ق
(به راستی) وشه ی عه ره بی - یان وشه کانی تری فارسی و عه ره بی
وه کوو :

ئه یار (فن باز) جادووگه ر (سیحر باز) ته ناب (ته ناف) له م بیته و
زۆر به ی شیعره کانی دیکه ی ئه ده ب به باشی جی خۆی کردووته وه ، که به
پپچه وانه تام و بۆنی کوردی ئه م شیعرانه ی که م ده کاته وه به جوړیک که
ته نیا وشه کانی کوردی ئه م بیته (ئه م و ئه و و ئه کا) له و بیته دا هاتوو
کایه وه !

ده بی به لاین هه ر چه ند به بروای بری له ئه دییان و قه له م به ده ستانی
کوردله سه ر لیکۆلینه وه ی شیعره سه ده می ئه ده ب ، پپیان خۆشه که
جییا له شیعره عاشقانه که هه ستی ئه ده بی بووژاندووته وه ، خوزگا ئه ده ب
شیعره نیشتمان دۆسی و په ژاره کانی گه له کیشی له نیو ده فته ری
شیعرکانیا بنه خشایه ! که ئه و دیوانه و ئاسه واره کان و سه چاوه کانیک
له به ره ستم دایه ئه و هه سته گرینگه نا نوینئ ! که له سه گورشتی ئه
ده بدا هاتوو که له زۆربه ی ئاسواره کانیبایخ داری ئه و له هیژشی سو پای
دژ به گه لی کوردی روسییه به کوردستان له ناو چوووه !

ئه م ئیحساسه م له دل دایه که شیعره ئه ده ب وه کوو کانیاویکی رون و
خاوین هه لده قولئ و ئه و له به کار هینانی وشه کانی شاعیرانه
مامۆستاییکی به هیژ و به رفه راوانه !

دل که که وته دامی زۆلفت من گوتم ئاسوده بووم

وه ک ئه و یستایی ده فیکرم ، خوئی گرفتاره ئه ده ب

یان :

روومه تت به دری مؤنیره و په ر چه مت وه ک موشکی ناب
له و خه جل ، ما ئه فتاب و له م شکا قه دری گلاب

که دیسان لف و نه شریکی شاره زایانه دینه ته مه یدانی به لاغه ته وه !
له م شیعریشا ئه ده ب له وشه کانی : خه جل ، مؤنیر ، موشکی ناب ، قه دری
گولاب، که وشه ی (گولئاوی) کوردیش ئه گه ر به هاتایه وه زنی شیعی تیگ
نه ده دا به لام له قافییه دا شیعر توشی روخاندن ده بوو!
یه ک خال ناویت له بیر لا به ین که به راستی ئه ده ب له وشه دانان ، هاو
مانایی و جی نشینی وشه کان زور ده ستیکی بالای هه یه و هونه ره که ی به
باشی رازاندووته وه !

جیباله پیک هیپانی ته ر کیباتی جوانیش ، ئه ده ب له فه نی ئالترینشن له نیو
هونه ره جوانه که یا که لک وه ره گری. که به دوو پات کر ده نه وه ی پیته
کانی هاو ده نگ وه زنیکی تاییه ت له شیعرا دیته کایه وه که ده بیته هوئی
له زه تی زورتر بو بیسه ران یان خوینه ران ئه و پارچه شیعرانه!

شه و ناز و سه حه ر ناز و هه موو وقت و دلت ناز
ئه م نازه هه تاکه ی ، به فیدات ئه ی بوتی ته نناز
که پیتی (ز) له م بیته دا به جوانی به دی ده کری

یان :

بو گۆلی ته لعه ت، گۆلی روومه ت گۆلی رووخسار گۆل
گۆل ءذاری، ناز داری دل شکاری خو سه رم

که پیتی (گ و ل) به وه شیاریه وه له نیوئه م شیعره دا بین کراوه!
هه ره و جوره که دیته به رچاو : وشه کانی عذار ، دل شکار ، تلعه ت .
وقت ، ته نناز ، عه ره بی و ، وشه ی روخسار فارسی له گه ل وشه کانی
کوردی ئه م بیته تیکلاوه و له بواری جوان ناسییه وه شیعیکی ناز داری
گوتووه!

که ده نگی ئه ده ب له شیعی کوردیا، ده نگیکی تاییه ته ، که به عه شق
ده س پی بده کا ، له سه ره عه شق ئه ده ب ئفلیج ده بی و تا دوایین کاته
کانی ژیان له سه ره شقی نوسه ره ت خانم و پی مانی پیاوانه ی خوئی به ره
ده وامه، به لام ئه و یاره نا میهره بانه ، دووای نه خوئی ئه ده ب له وی
جیا ده بیته وه سی شو ده کا!

له دوایین دیره کانی ئه م وتاره ده بی ئاماژه به ئه م خاله گرینکه بکه م
که ئیستفاده ی ئه ده ب له ته رکیباتی به ر بلاؤ و ناسراوی فارسی و عه ره
بی که م نه بووه! وه کوو:

ئه سکه ری موژگان- موی موشکین- سه وتی بولبول - چشمی شه باز-
بوتی زیبا- شوخی ته نناز- زولفی خون خوار- شکه ره فشان- شبنم، طفلی دل-
ئاب هه یات- له حنی داودی - ساقی- نیشکه ره - سوراخی- مه دح- محراب-
شبی هجر- ته لعه ت و سه دان جور، وشه و ته رکیباتی تر له دیوانی

ئە دە ب دا که له دلی شیعره کانیا دا نیشتووہ .
ئە دە ب تا رادە یه کی به رفه راون له هه موو وه زنه کان و
شیوه شیعریه کانی فارسی ئە زموونی هه بووه .
به نام له غه زه ل و غه رامه کارامه و توانایه . دل ته ر و دل رفین
وا له سه رجه سته ، قامه مه ت ، به ژن و بالای یاره که ی ده دوئ
که به قول ئە لائە دینی سه جادی شیعرى "بئ شووره یی " ده خولقینی!
که فارسی گوتنی به " شعر بی پرده و رک " ناو براوه!

نار و نارنج و شه مامه چه نده خوش دینه نه زه ر
هه رله یه ک شاخ و له یه ک باخ و له یه ک گول زاره وه
یان:

نه هه نارن ، نه شه مامه ، نه به یین نه سیوی کال
جووتی مه مکى ئاتش ره ننگن به به ر دلداروه
جیگای سه رنج را کیشانه که ئە ده ب له سه ده می کارگه ری شیعرى
فارسی که به داخه وه ئە ویش پره له وشه کانی عه ره بی ژیاوه! و بی شک
ئە و شاعیره مه زنه ، ئە ده بی فارسی و عه ره بی و کوردیشی به باشی
ناسیوه که ئە م هۆ کارانه له ئاسه واره کانی به نرخى نالی ، شیخ ره زا ،
و فایی ، بی که س و پیره میردو هتد

تا راده یه ک به جیاوازیه کانی خویانه وه ره نگی داوته وه!
وه ر کام له شوینی خویان دا ئە ده بی کوردیان رازاندووته وه
و قوتابخانه ی کوردیان به جی نه هیشتووہ!

ئە م غە زە لە برئ تر لە راستیە کانی که لە سه ره وه باسی لی کرا
باش دە خاتە بە ر چاو و توانایە کانی ئە دە ب لە بواری دوو تویی شیعر و
جوان ناسییە وه و بە کار هیئانی کولتووری کوردی و فارسی و عە ره بی
جوان تر دە نوینی!

نگارانی دیاری مه (ئیمه) شه که ر له ب گولعذارانن
هه موو تورکی که ماندانن هه موو عه نقا شکارانن
دزی دل ئافه تی جانن شکه ستی دین و ئیمانن
نه به ستی عه هدو پیمانن نه خه ستی جان سپارانن
قه ده ح دار و مه ی ئاشامن دل ئازار و دل ئارامن
ده مئ وه حشی ، ده مئ رامن ، چه ئاهو جیلوه دارانن؟
هه موو سیمین بنا گوئن هه موو ماهی زه ری پوئن
ده مئ نیش و دمئ نوئن چه جادوگه ر نگارانن؟
هه موو غیلمان به چه ن ساده ، په ری نه سلن، په ری زاده
به خه نده نه شئه ی باده به غه مزه مه ی گوسارانن
به قامه ت نه خله که ی تورن به ته لعه ت کو مه له ی نوورن
به سوره ت هه ر وه کوو حورن به ئە برو جان شکارانن
به دوو له ب جووتی گولنارن به غه بگیوی خونسارن
به گیسوو دوو سیامارن، به چاو ئە فسونی مارانن
به بالآ سه روی ئازادن به گیسو دامی سه یادن
له سه یدی دل چ ئوستادن چ ماهیر جان شکارانن

"ئە دە ب " چیبکا لە یارانى لە جە رگه ی نازدارانى؟
دە مئ خونخواری بئ باک و دە مئ غه مخواری جارائن

سە ر چاوه کان

- 1- میژوی ئە دە بی کوردی - ئە لە ئە دینی سە جادی
- 2- ئە ریخی مه شاهیری کورد - با با مردوخ روحانی
- 3- دیوانی شیعی - میسباحو الدیوانی ئە دە ب

e- mail : irajeb2001@ yahoo.com tel : 0 9183733108